

מטרות המלחמה בעזה – והאסטרטגיה להשגתן

עזר גת¹ | 15 בפברואר, 2024

במאמר זה מוצע שהמטרות שהוצגו למלחמה ברצועת עזה והאסטרטגיה שנבחרה לשם קידומן הן ביסודן חיוניות, הולמות למציאות ובעלות מימוש, גם אם אינן מובילות ל"פתרון" בטווח נראה לעין. נסקרות בו החלופות שנשמעו ביחס למטרות המלחמה וניהולה, ונטען שהן חסרות קוהרנטיות פנימית ואינן עומדות במבחן המציאות.

בעקבות ה-7 באוקטובר נפתח בישראל דיון בשאלה מהן המטרות הראויות והאפשריות במלחמה בחמאס ומה האסטרטגיה המתאימה להשגתן. דיון זה נמשך ואף התחזק לאחר פתיחת המתקפה הקרקעית ברצועת עזה ועם התמשכותה. מרבית הפרשנים הצבאים הביעו וממשיכים להביע תמיכה בדפוסי ניהול המלחמה למיטוט חמאס. היו אף מי שביקרו אותם על כי הם שופרי צה"ל ומבטאי הסנטימנט הציבורי חסר האבחנה להכות בחמאס בכל דרך, לאחר הטבח. אכן, זהירות, ביקורת וספקנות ביחס להלכי רוח חולפים הינם מובנים וראויים בעקבות הרקורד הבעייתי של מלחמות ישראל בעשורים האחרונים. מלחמת לבנון הראשונה והשנייה במיוחד, על גלי ההתלהבות בראשיתן והמשכן המאכזב, הסתבכויותיהן וקורבנותיהן, נחרטו עמוק, ובצדק, בתודעתם של פרשנים.

כנגד זאת עומדת הצלחתו המרשימה של מבצע "חומת מגן" בהשתלטות מחודשת על הגדה המערבית ובדיכוי המוחלט של האנטיפאדה השנייה – גם אז אל מול קולות ספקניים מבין הפרשנים. האם המלחמה הנוכחית ברצועת עזה דומה יותר ל"חומת מגן" או למלחמות לבנון הראשונה והשנייה? שום אנלוגיה אינה מושלמת, כמובן. נפנה לפיכך לניתוח קונקרטי של מטרות המלחמה ברצועה, האסטרטגיה למימושן והחלופות שהוצעו בהקשר זה.

מטרות המלחמה בעזה שהציבה הממשלה הן חיסול התשתית הצבאית והשלטונית של חמאס, שלהן נוספה המטרה של שחרור החטופים. במאמר זה מוצע שהמטרות ביחס לחמאס, בפרשנותן על ידי הממשלה והמערכת הצבאית ובאופן ניהול המלחמה, הן חיוניות ובנות השגה כאחד. אך יש השוללים עמדה זו – מכיוונים שונים.

חלק מהספקנות נבע מחששות לגבי יכולת הלחימה של כוחות היבשה, שלא הוטלו לקרב מזה עשור ומחצה. אולם מאז ראשית הלחימה הקרקעית בתוך עזה התברר, ולא רק להפתעת

¹ פרופ' עזר גת הוא מחזיק קתדרת עזר וייצמן לביטחון לאומי בביה"ס למדע המדינה, ממשל ויחסים בינלאומיים באוניברסיטת תל אביב, ראש תוכנית המ"א הבינלאומית והאקדמיית בביטחון ודיפלומטיה, וחתן פרס א.מ.ת. במדע המדינה ואסטרטגיה

הספקנים, שכוחות צה"ל בסדיר ובמילואים מתפקדים ברמה עילאית, תוך שיתוף פעולה הדוק, שספק אם קיים באיזה שהוא צבא בעולם כיום, בין החילות המסתערים ועם הכוח האווירי, גורמי אש אחרים ויכולות המודיעין. גם רוח הלחימה והנחישות שלהם מעוררי התפעלות – ולא במקרה, לנוכח חיוניות המשימה בעיני הלוחמים.

מקור נוסף לספקנות היה ביחס ליכולתו של צה"ל להתגבר על המגננים של חמאס בתוך שטח בנוי בצפיפות, עם מערכת תת-קרקעית ענפה – והחשש מהמחיר באבדות שנשלם במבצע כזה. בפועל התגלה שמערך המנהור בעזה הינו מסועף, משוכלל ואדיר בהיקפו אף יותר ממה שהוערך, ושכמויות החימוש ושאר האמצעים שלרשות חמאס עצומים. ואף על פי כן השתלט צה"ל על מרחב העיר עזה וצפון הרצועה ושבר את ההתגוננות המאורגנת של גדודי חמאס וחיבותיו בשטח; והוא קרוב להישג דומה – על אף תנאים מאתגרים והתפשטותו של דכדוך ציבורי ביחס ל"דשדוש" כביכול – במרחב חאן יונס. כל זאת במחיר אבדות של למעלה מ-200 הרוגים עד כה – מחיר קורע לב, אבל נמוך בהרבה מהערכות וחששות שקדמו למבצע.

הנה מספר אסטרטגיות חלופיות שהוצעו ועדיין מוצעות לניהול המערכה:

היו שהציעו להטיל מצור מלא ומוחלט על רצועת עזה, שבתוך שבועות או חודשים יביא לכניעתה, וגם – היה מי שטען – יביא להתקוממות האוכלוסייה ברצועה נגד החמאס ולנפילתו. מי שלא התברר לו עדיין שהעולם, ובפרט ארצות הברית, לא יאפשרו הרעבה למוות של "מדינת עזה", לא ישתכנע כנראה כבר בשום דרך. התקוממות של האוכלוסייה בעזה נגד ארגון חמוש, קנאי ונחוש כחמאס, עד למיגור שליטתו, היא חזיון תלוש לא פחות.

הספקנות ביחס לסיכויי המבצע הקרקעי הביאה אחרים, בדומה להצעות אמריקאיות לפני תחילת המבצע, לטעון שיש להימנע מהניסיון להשתלט צבאית על שטחה של הרצועה וביחוד על מרחביה האורבניים הצפופים, ולהסתפק בפשיטות מתוכה ואל תוכה ובהפצצות אוויריות נגד מערכי של חמאס. הדוגלים בעמדה זו הכריזו ומכריזים שלצה"ל אין סיכוי לנצח בדרכו הנוכחית.

מה המשמעות של ניצחון בהקשר של המלחמה בעזה – נלבן בהמשך. בשלב זה נבחן רק את משמעויותיה וסיכוייה של החלופה הצבאית המתוארת. לאחר מה שהתברר על אודות מערכי של החמאס ויכולותיו, הפשיטות המוצעות אפילו לא היו "מדגדגות" אותם. הן תהיינה חסרות כל אפקט של ממש, תובלנה למלחמת התשה חסרת קץ, עם פוטנציאל אבדות לא פחות, נפילת מורל ישראלית וניצחון מורלי מוחץ של חמאס. דומה שהדוגלים בחלופה זו גם שכחו שירי הרקטות מצד חמאס על ישראל יימשך כך ללא הפוגה וללא צפי לסיום.

לאחר כיבוש העיר עזה וצפון הרצועה ולנוכח ה"דשדוש" בחאן יונס, היו מי שחזרו על ספקנותם ועל האסטרטגיה החלופית שהציעו גם ביחס לדרום הרצועה. שוב, לא ברור נגד מה יכוונו ומה יועילו הפשיטות באזור, שאפילו פעילות שטח יסודית של שבע חטיבות ישראליות,

מעל ומתחת לפני הקרקע, התקדמה בו באיטיות – פשיטות שייערכו ללא ריסוק כוחו המאורגן של חמאס והשגת שליטה מבצעית בשטח והכשרת הדרך, כמתוכנן, למבצעי ביעור בעצימות נמוכה. יתרה מזאת, על פי תרחיש זה שוב אין מה שיעצור ירי רקטות חמאסי נמשך ומתגבר על ישראל, ללא סוף.

נשמעת הטענה שפשיטות ממוקדות הן הרי הדרך שצה"ל פועל בה – בהצלחה בסה"כ – נגד התארגנויות הטרור בגדה המערבית. אך טענה זו מתעלמת מכך שבגדה לא קיימת תשתית אדירה, מאורגנת וחמושה מכף רגל ועד ראש של צבא סמי-מדינתי. שם, בעקבות "חומת מגן" וכיבוש הגדה מחדש בלחימה בעצימות גבוהה, המצב כבר מזה עשור ומחצה הוא מה שמכונה לגבי המערכה בעזה "שלב ג'" – שלב הפעילות השוטפת בעצימות נמוכה נגד מוקדי טרור.

קולות נוספים שנשמעים מציעים את הפסקת המלחמה עכשיו. הם מתחלקים לאלו הטוענים שאין סיכוי להישגים נוספים, או שהושג מספיק, או אף שהגענו כבר להישגים מפוארים ומוחצים. על פי רוב קיימת זיקה עמוקה בין עמדה זו לעמדה ביחס לעסקת החטופים בעזה.

בדיון הציבורי הלוהט בשאלת עסקה לשחרור החטופים הטשטשה השאלה המכרעת: איזו עסקה אפשרית עומדת באופן מעשי על הפרק, ולמה ניתן וצריך להסכים. נראה שיש בקבינט המלחמה וגם בציבוריות הישראלית הסכמה רחבה להפסקת הלחימה לתקופה מוגבלת, אפילו לחודש או חודשיים של הפוגה, תמורת עסקת חטופים. עדיין קיימת אפשרות שחמאס יסכים בסופו של דבר לעסקה כזאת אם תהיה מוגבלת לכמה עשרות מבוגרים מבין אלה ששרדו מרשימת כ-130 החטופים. בניגוד לדברי הפקפוק שנשמעו בשעתם, נראה שהתקדמות כוחות צה"ל בחאן יונס מעמידה את מנהיג חמאס ברצועה, יחיא סינוואר, תחת לחץ. אולם דרישתו היסודית של חמאס תמורת החזרת כל החטופים, והיא הייתה ברורה עוד הרבה לפני שקיבלה פרסום, היא הפסקת המלחמה – לא הלחימה – נסיגת צה"ל מהרצועה, החזרת שליטתו של החמאס בה (ואף ערבויות בינלאומיות לשלומם), ועסקת שבויים של "כולם תמורת כולם".

יש שיגידו שחייבת להיות דרך ביניים בין דרישות חמאס ובין מה שישראל יכולה לקבל. אבל האינטרס העליון של חמאס הוא להבטיח את שרידותו והמשך שלטונו, והוא לא ירפה מהקלף הראשי שבידו. לא מעטים אומרים שללא השבת החטופים – אפילו "בכל מחיר" – לא יתכן ניצחון. זוהי תחושה מובנת. אבל האלטרנטיבה תהיה תבוסה לאומית מוחצת. יש לעשות מאמץ עילאי להציל כמה שיותר חטופים ולהיות מוכנים לשלם על כך מחירים כבדים, אבל כניעה של ישראל בשאלות קיומיות איננה אופציה.

ראוי להבין מה יהיו התוצאות של עסקה "בכל מחיר". פירושה ניצחון מוחץ של חמאס. הוא שרד את התקפת צה"ל וחוזר לשלט ברצועה. ניצחון זה ושחרור כל האסירים והעצורים הפלסטינים על ידי ישראל – כולל אלו שביצעו את מתקפת ה-7 באוקטובר – ירעמו בכל המזרח התיכון. הפלסטינים ודעת הקהל הערבית, שנטיית ליבה היא ממילא ל"ציר ההתנגדות", יצבעו

כולם חמאס. בעלי הברית הפוטנציאלים של ישראל במזרח התיכון הערבי יאלצו להיאלם דום ולסגת לאחור.

מעבר למחיר העצום, כולל בחיי אדם, שישראל תשלם בריבית דריבית אם כך יהיה - באופן ישיר יותר, חמאס יחזור לשלוט ברצועת עזה, ישקם את תשתיותיו המנהריות והרקטיות, ימלא שוב את שורותיו ויקים מחדש את מערכיו ההגנתיים וההתקפיים. האם אלו הטוענים שניתן יהיה לפתוח שוב במלחמה אחר כך שואלים את עצמם מה יהיה המחיר בחיי אדם של כיבוש מחדש של השטחים שישראל השתלטה עליהם ברצועת עזה ושמהם תיסוג? למעלה מ-200 חיילים ישראלים נהרגו מתחילת המתקפה הקרקעית. האם יש מי שמוכן לחזור ולשלם מחיר דומה? שלא לדבר על האשליה המוחלטת שארצות הברית והקהילה הבינלאומית יאפשרו לישראל להתחיל הכל מההתחלה.

חמור מכל, לאחר שישראל gave it its best shot ונכשלה בהכרעת חמאס, הארגון יזכה למעשה לחסינות. במה ישראל תאיים עליו מעכשיו? לאחר ההרס האדיר שישראל חוללה בעזה, האם ניתן עוד להאמין שחמאס יירתע מפעולה מחשש להפצצות ישראליות ומתוקף אחריותו לתושבי עזה, בדומה לאמונה שרווחה לפני ה-7 באוקטובר? מה יעצור את חמאס הרוכב על גלי ניצחונו הגדול מלחדש את ירי הרקטות על ישראל ללא הגבלת זמן, ולשמש בכך דוגמא לכל המיליציות שמסביב? ההרתעה הישראלית בכל האזור תתרסק.

מגבלותיו של מושג ההרתעה מוכרות היטב במחקר, אך בעקבות כשלון ה-7 באוקטובר הוא הפך מושא לביטול, כאילו הוא חסר כל משמעות. זוהי טעות מהכיוון השני. ההרתעה היא מסד קיומה של מדינת ישראל באזור מאז 1948. גם אם היא נשברת מפעם לפעם, באופן חלקי או רחב יותר, היא שמנעה ומונעת מלחמה כוללת בלתי פוסקת נגד ישראל והאחראית העיקרית ליכולת להשיג את תקופות השלום והבנייה הממושכות שבין המלחמות. זהו המקור לתחושה העמוקה והמוצדקת בישראל שהמלחמה בעזה היא מלחמה קיומית. אומנם ברור שחמאס איננו מהווה איום קיומי על ישראל באותו מובן שצבאות מדינות ערב היוו איום כזה בין 1948 ל-1973. אבל אם ישראל איננה מסוגלת להשיג תוצאה מהדהדת מול החלש באויביה, הוא וציר ההתנגדות כולו יהפכו את קיומה ואת חיי אזרחיה למסכת בלתי נסבלת.

שאלת המפתח היא מהי אותה תוצאה מהדהדת, מהו ה"ניצחון" שניתן להשיגו באופן ריאלי במלחמה מול חמאס – וגם מה, ככל הנראה, לא ניתן יהיה להשיג. גם כאן, יש פרשנים ששמו ללעג את סיסמאות ה"ניצחון המוחלט" ו"חיסול חמאס" שהשמיע ראש הממשלה בנימין נתניהו מטעמים פוליטיים, כאילו סיסמאות מזיקות אלו מייצגות בפועל את מטרות הלחימה מאז שהוגדרו בהחלטת הממשלה.

מבחינה צבאית ניתן להשמיד את פיקודו של החמאס, יחידותיו הצבאיות ותשתיותיו כארגון צבאי סמי-מדינתי. זה מה שנעשה בצפון הרצועה וקורה עכשיו בחאן יונס. לאחר השמדתם בלחימה בעצימות גבוהה יש למנוע את קיומם מחדש בפעולה מתמשכת בלתי פוסקת

בשטח. כמו בגדה, מדובר בפרויקט לשנים. ההיקף הבלתי נתפס של מנהרות החמאס, כפי שנתגלה בשטח, הוליד ספקות לא מעטים. כפי שנאמר גם אם בדרך של הפלגה רבתי: בכל העולם אין מספיק חומרי נפץ כדי להשמיד את מערך המנהרות הזה כולו. אבל אפשר גם אפשר לחשוף ולחסל במאמץ ממושך את מרכזי הכובד של חמאס שמתחת לקרקע: את סדנאות ייצור החימוש, את מצבורי הנשק והמזון ואת חדרי והפיקוד והשליטה. ניתן לנתק בצמתים חיוניים את מערכות התקשורת, החשמל והאוויר, ואף את רציפותה האסטרטגית והטקטית של הרשת כולה.

מה שקרוב לוודאי לא ניתן יהיה להשיג הוא את חיסולו של חמאס ככוח גרילה. אחיזתו בלבבות חזקה, וכמו בגדה המערבית, רק בכפל כפליים, פעילות "קצירת הדשא" כלפיו תידרש כאמור בכל טווח נראה לעין. לא תהיה ככל הנראה גם דרך למנוע לחלוטין המשך "טפטוף" של טילים על ישראל – כאלה שישרדו, או שייצרו בסדנאות מאולתרות, או שיוברחו לתוך הרצועה. ועדיין יש הבדל של שמים וארץ בין זה לבין מצב שבו ארגון מבוצר של עשרות אלפי לוחמים מחזיק באלפי ועשרות אלפי טילים ובתשתית רחבה לייצורם.

בהקשר זה יהיה הכרח לתקן את מה שמוסכם שהוא כנראה השגיאה האסטרטגית המשמעותית ביותר של ישראל (ולהערכתי היחידה) לאחר ה-7 באוקטובר: אי-חסימתו של ציר "פילדלפי", גבול עזה-מצרים, דרך המלך של ההברחות לרצועה, במהלך הראשון של ההתקפה הקרקעית לתוך עזה. לא ברור באיזה מתכונת, ובאיזו מידת מעורבות של ארצות הברית ומצרים, ניתן יהיה לחסום את הציר. אולם בניגוד לספקנים, ניתן להעריך כי מהלך כזה יוצא אל הפועל (הדברים נכתבו עוד לפני ההתבטאויות הרשמיות בנושא).

מבחינה מדינית, ניתן לשים קץ לשלטונו של חמאס בעזה, ויש לפגוע ולחסל, מהאוויר וביבשה, כל מקום שבו חמאס הצבאי או ה"אזרחי" עולה על פני השטח וחושף את עצמו. מה שכמעט בוודאות לא ניתן יהיה למנוע הוא הוטו של החמאס, כארגון גרילה בעל אחיזה רחבה, על כל גורם שלטוני שיקום בעזה. נתון זה ברור הן לרשות הפלסטינית והן לכל גורם ערבי שנזכר בהקשר לפתרון אפשרי ברצועה.

ואמנם, קשה להאמין בתוחלת של איזה מן הפתרונות המדיניים המוצעים לעזה שלאחר המלחמה: בשיתוף גורמים מקומיים, הרשות הפלסטינית, מדינות ערב המתונות או גורמים בינלאומיים אחרים. אין מי שמוכן ומסוגל להיות "בעל בית" אמיתי בעזה במקום חמאס. כוחות בינלאומיים משום סוג, גם אם ימלאו תפקיד ברצועה, לא ילחמו בחמאס. להיפך, מציאותם בשטח של כוחות כאלה, מצרים, סעודים, שלא לדבר על כוחות מערביים, יעשו פעולה צבאית ישראלית ברצועה לקשה עד בלתי אפשרית. מטעם זה לפחות יתכן ש"ראשות פלסטינית" משודרגת או "ממשלת מומחים", שמות כסות מפוקפקים על כל מגרעותיהם הידועות, הם בכל זאת המרשם העדיף, שיאפשר לישראל לפעול בכל מקום שבו החמאס ירים את ראשו, כפי שנעשה היום בגדה. בלתי אפשרי כרגע לחזות איזו מידה של כאוס תשרור ברצועה ומה בדיוק יקרה שם שלטונית לאחר המלחמה. הספקנים עשויים לשוב ולשאול ואם כך מהי

התכלית? התשובה היא שזאת עזה, הנקודה הנמוכה ביותר במזרח התיכון – מזרח תיכון שבו, אין לשכוח, כל האופציות קשות וגרועות ואין בו "פתרונות". קיימות בו רק אופציות גרועות וגרועות עוד הרבה יותר.

למרות השיח הער בנושא, קשה לראות "פתרון מדיני" לבעיית עזה. בעתיד הנראה לעין היא נותרה בלתי פתירה, כמו שהייתה מאז נאום ההספד המפורסם של משה דיין על קברו של רועי רוטברג, דרך מסע טיהור המחבלים חסר המעצורים של אלוף פיקוד הדרום אריק שרון ונסיגתו החד-צדדית ממנה כראש ממשלה, וחזונות סינגפור, ואיחולו חסר האונים של יצחק רבין שעזה תטבע בים. מוטב שלא נשלה את עצמנו בעניין. עם עזה זאת נצטרך להתקיים כמיטב יכולתנו.

אכן, יש להזכיר לבסוף שישנם גם פרשנים החולקים בכלל, מלכתחילה, על הצורך במלחמה, ואף בהמשכה. אפשר לדעתם פשוט לעשות שלום. חוקרים של הטיות בהערכה ודיסוננס קוגניטיבי מציעים, למשל, שישראל תקבל את יוזמת השלום הערבית מ-2002, שעל פיה, תמורת נסיגה ישראלית מכל השטחים ופתרון "מוסכם וצודק" לבעיית הפליטים על פי החלטה 194 של עצרת האו"ם מ-1948 יכיר העולם הערבי בישראל ויעשה איתה שלום. ככל הנראה אין פרשנים אלה (כשאין הם שוכחים להזכיר את סעיף הפליטים) רואים חשיבות לכך שבקבלת היוזמה תכיר ישראל משפטית בהחלטה 194 של העצרת, שאין לה תוקף משפטי מחייב, ותהפוך אותה בכך לחלק מחייב מהמשפט הבינלאומי - מה שנמנעה תמיד מלעשות. הרי מדובר לדידם, ככתוב בהצעת השלום הערבית, בפתרון "מוסכם" על פי החלטה 194 – משהו שדומה, נניח, להצעה ל"פתרון מוסכם" לשאלת השליטה ביהודה ושומרון על פי מצע בצלאל סמוטריץ'.

ברור כנראה לאותם פרשנים שדרישות הפלסטינים ל"פתרון מוסכם וצודק" לבעיית הפליטים תהייה סבירות ולא תכלולנה מימוש נרחב של "זכות השיבה" בהתאם להחלטה 194 שלשונה: "הפליטים אשר ברצונם לשוב לבתייהם ולחיות בשלום עם שכניהם יורשו לעשות זאת במועד המוקדם ביותר האפשרי מבחינה מעשית". השאלה עד כמה הפלסטינים הראו אי פעם נכונות לסוג כזה של הסדר ולוויתור על "זכות השיבה", לב-ליבו של האתוס הלאומי הפלסטיני – 1948 ולא 1967 ומדינה עצמאית – אינה עולה אצלם כלל. גם לא כישלון אוסלו (בגלל רצח רבין כמובן, ולא בגלל יאסר ערפאת וכל מה שהתנועה הלאומית הפלסטינאית מייצגת). ואף לא ההתפתחויות במזרח התיכון מאז 2002: "האביב הערבי", מלחמות האזרחים הרצחניות במרחב כולו ועליית איראן ושלוחותיה. לא לחינם ערב הסעודית עצמה, שיוזמתה המקורית, בניגוד ליוזמת השלום הערבית שנאלצה לקבל לא כללה את קבלת החלטה 194 על ידי ישראל, מקדמת עכשיו הצעות הרבה פחות יומרניות בנושא הפלסטיני כתנאי לנורמליזציה שלה ושל אחרים במחנה הערבי המתון עם ישראל.

יש לשים לב שגם אם הסיכויים להסדר שלום מקיף עם הפלסטינים נראים קלושים בעתיד הנראה לעין, יתכן שיש סיכוי מסוים להסדרים חלקיים יותר איתם. אולם אלה השואפים לכך נדרשים להבין שאם חמאס ייצא כמנצח מהעימות ויסחוף בגל גדול של התלהבות את דעת

הקהל הערבית והפלסטינית, תתמוטט לחלוטין שארית הלגיטימיות של הרשות הפלסטינית ולא יתאפשר לה, אם תשרוד, לקבל שום פשרה שתתפרש בדעת הקהל הפלסטינית כוויתור לישראל.

והבהרה לסיום: המלחמה, כידוע, היא ממלכת אי-הודאות. אין דרך להבטיח שמטרות המלחמה שישאל הציבה לעצמה והאסטרטגיה להשגתן אכן יוכתרו בהצלחה. התפתחויות רבות, צפויות ובלתי צפויות, עשויות לחבל בכך. מאמר זה איננו מתיימר לקבוע בוודאות כלשהי שהמטרות שהוצגו והאסטרטגיה שנבחרה להשגתן, אכן יושגו, ובאיזה מידה. נטען כאן רק שהן ביסודן חיוניות, הולמות למציאות ובנות מימוש, גם אם אינן מובילות ל"פתרון" בטווח נראה לעין. יתרה מכך, נטען כאן שהחלופות שנשמעו ביחס למטרות המלחמה וניהולה חסרות קוהרנטיות פנימית ואינן עומדות במבחן המציאות.

כלל חצי-היתולי אבל וודאי למדי הוא שכל מה שממשלות עושות לא יעלה יפה. זה חל מן הסתם ביתר שאת גם על עזה, במרחב הים תיכוני שהוא מהבעייתיים ביותר בעולם. אך אין ללמוד מכך שלהצעות המבקרים יש תוחלת רבה יותר. מדינת ישראל, כך יש להניח ולקוות, תשרוד כל חלופה, גרועה ככל שתהיה, גם אם תשלם על כך מחירים גבוהים ואפילו גבוהים מאוד.